

ПРОФІЛІ КУЛЬТУРНИХ КОНФЛІКТІВ У СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ МІСТІ

Анотація. В основі роботи лежить типологія конфліктів на культурному ґрунті, що мають місце на теренах сучасного українського міста. Це конфлікти між представниками суперкультури і субкультур, між мешканцями міста та мешканцями сільської місцевості, міжпоколінні, міжрелігійні та міжнаціональні конфлікти. На основі проведених емпіричних досліджень автор докладніше аналізує кожен з конфліктних ліній, визначаючи специфіку їх появи, розгортання та найтиповіших проявів.

Ключові слова: культурні конфлікти, конфлікти між представниками суперкультури і субкультур, конфлікти між мешканцями міста та мешканцями сільської місцевості, міжпоколінні конфлікти, міжрелігійні конфлікти, міжнаціональні конфлікти.

Обрана нами тематика дослідження є настільки широкою, що розпрацювання усіх її відгалужень на даний момент є доволі складним процесом: деякі напрямки розпрацьовані більш детально, деякі – менш, деякі не розпрацьовані взагалі. Отож у нашій статті ми робимо спробу теоретико-практичної верифікації обраного нами відгалуження досліджень міста. Враховуючи те, що у місті щодня накладаються одна на одну сфери людського буття, то й без конфліктів воно обійтися не може, і це цілком нормальний процес, адже, як вважає Л.Козер, суспільство розвивається шляхом конфлікту [6, с.40]. Отож зважаючи на те, що конфлікти у сучасному суспільстві існують, варто було б зосередитись на пошуку їх причин, і, відповідно, визначити шляхи їх вирішення. У нашій статті ми робимо акцент саме на культурі як причині та ґрунті, на якому розвиваються конфлікти у міському просторі. До того ж ми поєднуємо у нашій роботі дві галузеві соціології: соціологію міста та соціологію конфлікту, що у підсумку дасть нам змогу більш широко розглянути проблему протікання конфліктів на культурному ґрунті у сучасному

українському місті. До того ж аналіз обраної нами проблематики ми плануємо здійснити за допомогою несуперечливого синтезу двох парадигм: конфліктологічної та символічного інтеракціонізму.

Щодо розкриття обраної нами тематики у науковій літературі, то, змушені визнати, воно є доволі фрагментарним. Соціології міста присвячені праці класиків соціології, таких як М.Вебер, Е.Дюркгайм, Г.Зіммель, Ф.Тьонніс, більш детально цією проблематикою займалися представники Чиказької школи соціології міста Р.Парк, Л.Вірт, Е. Берджес, Р.Маккензі, а також її критики, серед яких варто згадати В.Файрі. Постмодерністське бачення міста представлене працями Ж.Бодріяра, З.Баумана. На сучасному етапі дослідженням цієї тематики займаються такі автори, як Л.Зеленов, В.Вагін, О.Алексєєв та інші. Вперше ж місто почали розглядати як результат соціального конструювання, як певний соціокультурний проект такі вчені, як З. Гідіон, Ж. Бодріяр, Г. Качанов.

На теренах України дослідження в галузі соціології міста проводять такі вчені, як В.Гордієнко, І.Євдокимова, А.Яковенко, С.Катаєв, Ю.Сурмін, В.Середа, Л.Малес та інші. Слід також зазначити, що проблемою міського простору займалися не лише соціологи, але й антропологи; наприклад, К. Гірц у своєму збірнику есе «Інтерпретація культур» заторкує проблему співвідношення та взаємовпливу міського та сільського середовища, як це робив свого часу М.Вебер [4, с.64]. Але ці автори не вивчали окремо саме обрану нами ділянку, хоча тою чи іншою мірою займалися вивченням міського простору як такого. Автори по різному трактували те, що відбувається з особистістю/спільнотами у міському середовищі. Вважалося, що міжособистісні стосунки в містах дещо інші, ніж у сільській місцевості. Ф.Тьонніс говорив про формалізацію особистісних відносин в містах; Е.Дюркгайм - про послаблення моральних принципів; М. Вебер - про зниження глибини міжособистісних контактів. Ч. Кулі вважав, що у великих містах послаблюються первинні міжособистісні контакти, а Г.Зіммель - що духовне життя у великих містах характеризується прагматизмом і розрахунком. У наукових колах також активно обговорюють негативні соціально-психологічні

наслідки урбанізації у сфері міжособистісних відносин: відчуження особи (Л.Вірт), морально-психологічну порожнечу міжособистісних контактів (Р.Нісбет), деіндивідуалізацію і, як наслідок, немотивоване насильство (Р.Зімбардо). Однак, емпіричні дослідження не зовсім підтверджують цю тезу, оскільки переорієнтовують здебільшого на вивчення структури і механізмів взаємодії у міській спільноті. Конфлікти ж, які розглядалися у межах міського простору, носили зазвичай чи то економічний, чи то політичний характер, у будь-якому випадку, точно не культурний. Також не була розроблена класифікація конфліктів у міському просторі, відповідно не було й класифікацій саме конфлікту на культурному ґрунті. З вищенаведеного можемо зробити висновок, що отримана тематика у такому форматі є мало розробленою і тому вимагає подальшого осмислення і дослідження.

Отож *метою* нашої статті є визначення причин, сутності та проявів конфліктів у сферах культури між певними групами населення сучасного українського міста.

Обґрунтовуючи обрану нами предметну галузь, перш за все слід зазначити, що не лише соціологія займалася вивченням явища конфлікту, цим питанням займаються й інші науки, акцентуючи свою увагу на певних аспектах досліджуваного явища, зокрема психологія, політологія, педагогіка, але лише соціологія як генералізуюча наука здатна представити найширше трактування цього суспільного явища.

Перші спроби створити власне *соціологічну* теорію удосконалення соціальної системи, де б обґрунтовувалась роль конфлікту, відносяться до другої половини ХІХ ст. У цей період з'явилась праця Г.Спенсера «Основи соціології», де підкреслювалася думка про універсальність самого явища конфлікту. Приблизно в той самий час розвивалась і усім відома марксистська теорія конфлікту. Але саме праця «Соціологія» Г.Зіммеля знаменувала собою новий напрямок у вивченні конфлікту – функціональну теорію конфлікту. Саму ж конфліктологію як самостійну науку вибудували Р.Дарендорф та Л.Козер. Р.Дарендорф у своїх роботах «Класи і класові конфлікти в індустріальному суспільстві» і «Сучасний конфлікт» розглядає конфліктологію як головну

категорію соціології і усю соціологію називає теорією конфлікту, вважає, що наявність конфліктів – нормальний стан суспільства. Л.Козер, послідовник Г.Зіммеля, у своїй праці «Функції соціального конфлікту» підкреслює всезагальність і універсальність конфліктів у суспільстві і обґрунтовує їхню позитивну роль. К.Боулдінг у своїй праці «Конфлікт і захист. Загальна теорія» зробив спробу створити універсальне вчення про конфлікт – «загальну теорію конфлікту». Вчений виділив дві моделі конфлікту: статичну і динамічну. Статична модель піддає аналізу усі сторони конфлікту і відносин між ними. Динамічна модель розглядає конфлікт як вивчення інтересів сторін. Слід зауважити, що ця модель знаходиться на перетині двох наук – соціології та психології.

Що ж стосується міста як простору, де розвиваються конфлікти, то тут ми дотримуємось визначення О.Якуби, згідно з яким місто виступає як єдиний організм, як цілісна, відносно самостійна соціально-економічна і *культурна* одиниця. *Під культурним конфліктом ми розуміємо будь-яке накладання сенсів, цінностей, традицій, інтерпретацій, які на початковому етапі зіткнення не здатні до комплексної взаємодії.* Допоміжним для нас буде також визначення міста Дж.Шорта, який розглядає останнє як систему знаків, що демонструє владу та престиж, статус і вплив, перемоги і поразки.

Отож, за логікою речей виникає питання: яким чином можливий конфлікт серед певних груп населення сучасного українського міста і як визначити ці групи взагалі. Конфлікт сам по собі, на думку Л. Козера, задає межі між групами всередині соціальної системи завдяки зростанню самосвідомості груп і їх уявленням про власну віддаленість і специфічність. Таким чином відбувається самоідентифікація груп всередині системи. Г.Зіммель стверджує, що конфлікт виступає формою соціалізації [6, с.105]. Жодна група не може бути повністю гармонійною, оскільки тоді вона була б позбавлена руху і структури. Отож, конфлікти можуть виконувати позитивну функцію, якщо стосуються цілей, цінностей або інтересів, не зачіпаючи основ, на яких базуються відносини.

Загалом конфлікти можна класифікувати наступним чином: макроконфлікти (це конфлікти між націями, народами, державами) і мікроконфлікти (між соціальними та релігійними групами, окремими особами) [8, с.125].

Ця класифікація не є досконалою. Недолік її полягає в тому, що деякі види міжгрупових конфліктів залишаються поза дискурсом. Більш вдалою ми вважаємо наступну класифікацію конфліктів за їхнім існуванням та проявом, що складається з чотирьох рівнів: **мегарівень** (конфлікти між національними державами); **макрорівень** (конфлікти між класами на рівні держави, конфлікти загальнонаціонального характеру); **мезорівень** (конфлікти між соціальними групами); **мікрорівень** (конфлікти між особистостями). Інтереси соціальних груп міста, про взаємодію яких йде мова, перетинаються у наступних сферах: *соціальні ресурси, соціальний статус, соціокультурні цінності* [11, с.15].

У нашій роботі нас цікавлять конфлікти на основі соціокультурних цінностей, отож, можемо класифікувати конфлікти на ґрунті культури наступним чином: **конфлікт між суперкультурою** (традиційною культурою) **і субкультурою** (а також конфлікти між субкультурами); **міжнаціональні конфлікти**; **конфлікти між поколіннями** (віковими групами); **конфлікти між мешканцями міста і мешканцями сільської місцевості**; **релігійні конфлікти**. Слід також зазначити, що усі виділені нами напрямки конфліктів належать до мезорівня.

Отож, наш аналіз ми почнемо із лінії конфлікту суперкультура - субкультури. Виникнення субкультури як такої взагалі – це свого роду автономізація системи цінностей, спричинена браком зв'язку між декларованими цінностями та життєвою практикою батьків, носіїв субкультури. Поняття молодіжних субкультур виникає в англomовній соціології та розглядається як процес, що відбувається у кримінально-орієнтованому середовищі із протиправними нормами поведінки (за В.Міллером) [15, с.5]. Пізніше це поняття було значно розширене, тепер воно визначає поведінку певної соціальної групи молоді. Субкультура (підкультура, контркультура) - це система норм і цінностей, яка відрізняє групу від більшості суспільства.

Субкультури характерні тим, що намагаються створити власний світогляд, який є опозиційним (що не завжди означає ворожим) до світогляду інших. Не останню роль у творенні такого світогляду відіграють символи: такі, як одяг, нюанси мови, деталі поведінки. Виділяють також наступні типи субкультур : *позитивна* (професійна), *негативна* (девіантна), *змішана* (молодіжна). У нашій роботі ми робимо акцент на змішану субкультуру, тобто молодіжну, оскільки у наш час поняття субкультури асоціюється саме з молоддю.

Говорячи про саму теорію субкультур, зазначимо, що її прийнято розглядати у двох вимірах: альтернативи (поміркований варіант) та контркультури (крайній варіант) [15, с. 12]. Теорія альтернативи Ф.Тенбрука приписує молоді культурну автономію в межах домінуючої культури. Також варто зауважити, що теорія альтернативи стосується синтезу традиційної та молодіжної культури. Теорія альтернативи виокремлює: *альтернативну релігійну терапію* – кришнаїтів, растаманів, сатаністів, металістів; *екологічно-паціфістську альтернативу* – альтернативних християн, анархістів, відмовників від військової служби; *креативну альтернативу*: електронні гуру, мистецтво жарту, геппенінговий рух, “Оранжеву Альтернативу”, графітників. Натомість контркультуру Е.Фромм визначив як «бунт проти самотнього життя в юрбі» [15, с.20]. Контркультура відстоювала ідею відродження природної людини, з нематеріалістичним світосприйняттям та ставленням до дійсності. Вона (контркультура) об’єднує усі субкультурні групи поколінням зв’язком – почуттям відмінності від попередніх генерацій. Серед adeptів контркультури можна виділити дві основні підгрупи представників бунту і втечі: *соціально-звичайного бунту* – гіпі, панки, поперси, бітники; *ізоляція від суспільства* – рокери, вітовці, кілери, скінхеди [15, с.29] (йдеться про субкультури 80-их, зараз ситуація дещо змінилась, про це буде йти мова згодом). Усі зазначені напрямки зародилися на Заході та вони майже повністю продубльовані на Україні. Деякі дослідники окрім альтернативного та контркультурного напрямку виділяють також креативний напрямок субкультури, тобто креативні субкультури, або ж альтернативну автокреацію, яка є формою самовдосконалення і самореалізації молоді за допомогою андерграундової рок-

музики або пара-журналістики. Це культура дії (буття у дорозі) – молодіжні фестивалі як місця зустрічей.

Роблячи ототожнення субкультури з певними групами молоді, слід зазначити підходи, які визначали молодь та субкультури:

<i>Функціоналісти</i>	Ш.Ейзенштадт, Ф.Тенбрук, Х.Шельскі	Розглядають молодь як сполучник поміж сім'єю та суспільством. Вони приписують групам однолітків реорієнтаційну та інтегруючу функцію, тому теза щодо субкультур не має стосунку до функціональної теорії. Щонайбільше, можна погодитися з її поміркованим варіантом і розглядати молодіжну субкультуру як фрагмент культури
<i>Марксисти</i>		у своїх теоріях досліджують субкультури як ідеологію, що приховує антагонізми у капіталістичному суспільстві, тому на практиці категорично відкидають усі теоретичні концепції, пов'язані з існуванням молодіжних субкультур
<i>Прихильники теорії соціального конфлікту Молодіжні теорії</i>	В.Бугофер	використовують молодіжні субкультури для пояснення міжпоколінних конфліктів
<i>Теорія дії</i>		зорієнтовані на процеси соціалізації у контексті стратифікаційної специфіки, сприймають відмінність субкультур залежно від соціального походження молоді
		субкультури проявляються як своєрідна рамка інтеракції у співвідношенні до зацікавлення і потреб молоді

Що призвело до виникнення субкультур у 50-80-х рр. ХХ ст. і що спричинило їх активізацію на початку ХХІ століття? Деякі дослідники вважають, що до виникнення субкультур призвело послаблення патріархального порядку, перетворення молоді на самостійного суб'єкта споживання [9, с. 32]. Та є й інші думки. Модною була і лишається індивідуальна втеча від суспільства, створення чогось нового, свого, незалежного. Попри усі відмінності між субкультурами 50-80-их рр. ХХ ст., у них була спільна, об'єднуюча риса: усі вони відстоювали право на свободу. Загалом сам процес виокремлення субкультур від домінуючої культури був наслідком конфлікту інтересів. Наразі ситуація є зовсім іншою: для сучасних представників субкультурних напрямків зовнішня оболонка (антураж, символічний образ)стає важливішою, аніж ідеологічна суть. Молодь намагається адаптуватися до сучасних вимог бізнесу, матеріальної кар'єри, що вже саме по собі ставить під сумнів її приналежність до субкультури. Гуртування у субкультури для підлітків є важливим тому, що таким чином вони знаходять собі «спільників», однодумців, які найчастіше усього лише тікають від обов'язків, «соціальних пут», які на них накладає суспільство. Наразі можемо припустити, що конфлікт між представниками традиційної культури та

представниками субкультур дещо нівелювався, натомість маємо конфліктогенні ситуації у середовищі представників різних субкультур, кількість яких постійно зростає.

Якщо говорити про зіткнення «традиційна культура - субкультура», тоді слід згадати про зіткнення носіїв старої і нової культур або, якщо бути точнішими, зіткнення поколінь-носіїв цих культур. Отож переходимо до наступної лінії конфлікту – міжпоколінної.

Умови, соціалізації різних поколінь є відповідно різними, і режими, за яких вони виховувались, наклали свій відбиток на культуру, традиції, уподобання, стиль представників чи, краще сказати, носіїв культури цих поколінь. На сучасному етапі існує декілька теорій міжпоколінних конфліктів. Це теорія людського розвитку і соціально-психологічна теорія. Теорія людського розвитку включає в себе психоаналітичну теорію та теорію когнітивного розвитку. Психоаналітична теорія стверджує, що конфлікти з батьками і відчуження від них є корисними для здоров'я, необхідними для підтримки становлення особистості, перебудови відносин (між батьками і дітьми) і зменшення тривожності особистості. Особистість віддаляється і встановлює альтернативні відносини зі своїми однолітками, які займають місце тісних контактів з батьками. Теорія когнітивного розвитку стверджує, що конфлікт є результатом інтелектуальної зрілості, що спонукає до перегляду розуміння себе і відносин з батьками [8, с.172]. Та, нажаль, ці теорії не дають нам змоги розглянути питання міжпоколінних конфліктів у ширшому аспекті, тому ми хотіли б запропонувати альтернативний варіант розгляду цієї проблематики.

Виходячи з позицій символічного інтеракціонізму, міжпоколінні конфлікти виникають через суперечність символічних систем, що складаються з: *відмінностей соціалізації* (одні соціалізувалися інакше, ніж інші, хоча символічні системи були однаковими); *відмінностей життєвих світів* (тобто життєвого досвіду), про що ми зазначили на самому початку.

Для кожного покоління існує певний набір символів, з якими вони живуть, які використовують і переосмислення яких є тяжким, а інколи й

неможливим. Таким чином у вказаній лінії конфлікту теж можна виділити певну класифікацію: конфлікт *«батьки (люди середнього віку) – діти»*; *«батьки (люди старшого віку) – діти (люди середнього віку)»*; *«конфлікт дідусь/бабуся – онуки»*; *«конфлікти між усіма трьома поколіннями»*.

Міжпоколінні конфлікти є небезпечними для існування і функціонування суспільства, оскільки саме сім'я є його основою, а конфлікти такого плану скеровані саме на її руйнування, отже й на руйнування суспільства загалом. Як зазначає Л.Козер, чим тісніші відносини в групі, тим гостріший конфлікт [6, с. 90].

Щодо лінії **«місто – сільська місцевість»**, то тут ситуація виглядає наступним чином: культура сільської місцевості вважається ближчою до культури українського етносу, вона відзначається збереженням та дотриманням традицій, своєю сталістю. Сільська культура претендує на звання «народної», репрезентанта української культури. Міська ж культура є урбанізованою, більш практичною і дещо віддаленою від традицій. Класики соціології (такі як М.Вебер, Ч.Кулі, Ф.Тьонніс) говорять про послаблення моральних принципів у містах, зниження міжособистісних контактів, прагматизм у відносинах. Та все ж слід зауважити, що місто і сільська місцевість протистоять одне одному перш за все не як два типи населених пунктів, а як два принципи організації соціального життя. Місто є складнішим конгломератом, ніж село, у місті «кожен сам за себе», цитуючи Р.Парка [12, с. 3]. Ступінь згуртованості населення у місті набагато менший, ніж у сільській місцевості. Життя у міському просторі – «анонімне». Соціальний контроль сільського типу тут неможливий. Селянин губиться у місті, так само як і мешканець міста у сільській місцевості, оскільки культурні коди та символи цих типів поселень є відчутно різними. Конфлікти між представниками цих двох різних культур набувають різноманітного забарвлення. Якщо взяти за приклад Львівський національний університет ім. І.Франка, то в ньому абітурієнтам з сільської місцевості надаються певні пільги, тоді як абітурієнти-городяни здебільшого їх позбавлені. Тоді конфлікт, хоч і не відверто відкритий, проглядається досить чітко. У процесі переосмислення історичних подій

можемо дійти до висновку, що конфлікт «місто - сільська місцевість» набував також і національного забарвлення, коли корінна нація (українці) переважно проживали у сільській місцевості, а національні меншини, що знаходились на той момент при владі, проживали у місті.

Релігійний же конфлікт можна розглядати як категорію для визначення антагоністичного протистояння носіїв різних систем релігійних цінностей, що має соціальний (релігія як соціальний інститут) та культурологічний (релігія як форма культури та її інтерпретації) виміри і розкриває свій зміст у їх взаємопереході. Соціальний вимір релігійного конфлікту являє собою боротьбу релігійних організацій та інститутів, яка може породити трансформацію форм культури. Релігійний конфлікт як вимір зіткнення культурних текстів репрезентують протистояння релігійних інтерпретацій культури, які надалі також можуть бути інституціоналізовані. Для нашого дослідження більш відповідним є культурологічний вимір.

Звертаючись до питання конфліктів у релігійному середовищі, слід зазначити, чому саме вони виникають. Для прикладу знову ж таки візьмемо нашу державу. Церковно-релігійна ситуація в Україні є дещо специфічною, оскільки тут немає єдиної домінуючої церкви, з якою асоціювало б себе усе населення країни або, принаймні, більша його частина. Значною мірою така ситуація обумовлена історичним чинником: поділом території України між різними державними утвореннями і, відповідно, з різними культурними традиціями.

Отож, на цей момент Україна – поліконфесійна держава, у якій діє майже 17 тис. громад, 92 релігійні течії та їхні відтінки (різні джерела подають різні дані, наразі зупинимось на цьому) [14, с. 3]. Чим спричинена така розмаїтість? Тезисний аналіз представлено у таблиці №1.

Таблиця №1

- 1 Після розпаду Радянського Союзу, як точки кардинальної зміни релігійної орієнтації населення, на перший план вийшла проблема самоідентифікації українців - як особистісної, так і суспільної.
- 2 На сьогодні в українському суспільстві немає єдності поглядів щодо того, якою має бути і як має розвиватись Українська держава. Відповідно, церкви України розглядаються різними суспільними групами з різних позицій, переважно політичного характеру
- 3 Нестабільна соціально-економічна ситуація у країні, з одного боку, призводить до втрати довіри до традиційних суспільних інституцій, включаючи традиційні Церкви, а з іншого боку - сприяє поширенню

- містицизму або ж нетрадиційних релігій
- 4 Суперечності серед традиційних Церков дали змогу неорелігіям розвиватися на теренах України.
- 5 Підвищення рівня релігійності суспільства не відповідає ступеню його залученості до Церкви, зокрема, до традиційних Церков (йдеться про різницю між кількістю віруючих і довірою до церковних установ) [14, с. 4].

Такий стан речей не дає нам підстави для сумніву, що за таких умов на теренах України, зокрема у місті Львові, відсутні конфлікти на релігійному ґрунті.

Отже, фіксуємо конфліктність/протистояння у релігійному середовищі, що поділяється на наступні лінії: *православно-католицьке – між усіма відгалуженнями католицького православ'я з одного боку, та римо- і греко-католиками – з другого; міжправославне – між УПЦ, яка перебуває в юрисдикції Московського патріархату, УПЦ Київського патріархату, Українською Автокефальною Православною Церквою; внутрішні суперечності всередині інших конфесій; зіткнення між традиційними для України релігіями та неорелігіями.*

Доволі цікавим є той факт, що в Україні загалом досить поширеним є протистояння між відгалуженнями саме православної церкви.

Що ж стосується **міжнаціональні лінії**, то конфлікти у даному контексті виникають, коли у суспільстві існує проблема недостатньої соціальної самоідентифікації, коли колективне «я» нації ще недостатньо самостійне і сильне [8, с. 212]. Так само тут має місце і «механізм заміщення» Т.Парсонса: оскільки було б небезпечно і помилково виражати ворожі почуття стосовно членів своєї групи, часто буває психологічно легше «перемістити» афект на зовнішню групу, щодо якої вже існує певна основа для ворожнечі [6, с. 148].

Історію національних конфліктів можна знову ж таки розглянути на прикладі Львова. Історично доведеним є той факт, що за часів перебування українських територій у складі Австрії, Польщі, Росії навіть такі малочисельні спільноти як вірмени чи євреї, які не знаходилися при владі на території України, мали значно більше прав, привілеїв і просто банальних життєвих шансів, ніж знову ж таки ті самі українці (тут слід згадати, що ті ж самі вірмени та євреї проживали переважно в місті, тоді як українці масово проживали у

сільській місцевості, що відповідно наклало відбиток на сприйняття цими групами одна одної. Тепер, у часи незалежності України, можна спостерігати вплив застарілих стереотипів на поведінку й ставлення українців до представників інших національностей, і навпаки. Найбільш підвладне стереотипам ставлення спостерігається до представників російської, польської та єврейської національностей з боку представників титульної нації, і, відповідно - навзаєм. Така модель поведінки сучасних мешканців Львова вкладається у концепцію Е.А.Паїна і А.А.Попова щодо конфліктів стереотипів, згідно з якою національні групи не завжди навіть чітко усвідомлюють причини протиріч, але у відношенні до опонента складають негативний образ неприхильного сусіда, небажаної групи [8, с.190].

Отож такою є теоретична база нашої статті, тепер ми б хотіли співставити ці дані, із даними дослідження «Профілі культурних конфліктів у сучасному українському місті», яке проводилось з 5 листопада 2008 року по 17 березня 2009 року.

Для підтвердження авторської робочої гіпотези про те, що у місті наявні конфронтації між певними п'ятьма групами населення, у межах нашого дослідження було проведено ряд інтерв'ю та фокус-групових дискусій з представниками цих груп, також було проведено текстуальний аналіз настінних вуличних написів.

Отож, щоб зрозуміти, якою насправді є ситуація у сфері **суперкультура - субкультура**, ми ознайомлюємось із думкою молоді, що належить до суперкультури (традиційної культури) і субкультури. У результаті дослідження нам вдалося сформулювати визначення субкультури з точки зору представників традиційної культури, згідно з яким *субкультура – це група людей, пов'язаних між собою спільною ідеологією, в основі якої **обов'язково** повинен бути протест (протест проти суспільства, його норм, нелюбові до інакомислячих), а також системою ціннісних орієнтацій, специфічною мовою та дрес-кодом*. Як ми бачимо, ідеологія стоїть на першому місці, але наявні такі фактори, як «дрес-код» і «специфічна мова», які ми можемо трактувати як певні символи, чи навіть набори символів. З безлічі відомих респондентам субкультур було

виокремлено шість найбільш часто згадуваних та характерних для міста Львова, а саме: гопи, репери, панки, емо, готи та скінхеди. Ідеологічним символом субкультур виступають музичні уподобання. Найбільш популярною, правда з негативною конотацією, є субкультура гопів. Явна конфронтація як така респондентами не відзначається, та натомість з їхнього ставлення та рефлексій можна зробити висновок про наявність конфронтації латентної. Частина респондентів зазначила, що емо, готів і панків воліли б не впускати в країну. Жодного з представників цих субкультур не хотіли би прийняти у коло друзів, лише як співробітників. Як не дивно, в якості друга могли б прийняти скінхеда, щоправда не радикальних настроїв. Гопи – лише на рівні сусідів. Про реперів не йшлося взагалі, з чого робимо висновок, що ця субкультура не є значущою на теренах сучасного міста Львова. Щодо конфронтації між представниками суперкультури і субкультур, то можемо судити про наявність коливальної динаміки. Ріст і падіння негатиї то підвищуються і понижуються в межах приблизно 3-5 років (для детальнішого аналізу потрібен більший масив даних). Прояви були різні: рукоприкладство, моральне приниження. На даному етапі рівень конфронтації дещо зменшився за рахунок популяризації субкультур.

У ході аналізу матеріалу ми прийшли до висновку, що доцільною у даному випадку буде така авторська модель класифікації субкультур: ***за зовнішніми символами; за внутрішніми символами.***

Таблиця №2

За зовнішніми символами	Тут маємо на увазі приналежність до молодіжних субкультур як певний етап соціалізації, через який проходить значна частина молоді. Йдеться про прийняття чисто зовнішніх символів, таких, як одяг, антураж, мова, чітко продумана манера поведінки, тобто молодь відходячи від фази вибору, переходять до фази наслідування, визначених Ч.Кулі. таке наслідування із часом минає
За внутрішніми символами	На початковому етапі для них так само багато важать зовнішні символи на кшталт усіляких аксесуарів, та з часом відбувається перехід до цілковито внутрішніх символів; важливою стає ідеологія субкультури - вона повинна пройти крізь свідомість людини і перебудувати її (свідомість) за своїми законами. Відповідно свідомість стає, так би мовити, ідеологічно заангажованою, а показове символічне «напилення» зникає.

Повертаючись до аналізу інтерв'ю, фіксуємо, що в очах носіїв суперкультури субкультура – це контркультура, а в очах представників самої субкультури субкультура – альтернатива. З цього робимо висновок, що

представники традиційної культури дещо переоцінюють своїх, так би мовити, «опонентів». Конфлікт між представниками суперкультури і субкультури є латентним, основними причинами його стають відчуження від усього незрозумілого, бажання втекти від загальноприйнятих норм, відмінність у світоглядах, дотримання стереотипів. Гостріше простежується конфлікт між носіями різних субкультур. Тут вже несприйняття йде на ідеологічному рівні, і прояви різкіші. Якщо у першому випадку - це моральне приниження, то тут - це вже фізична розправа. Такого роду конфлікти небезпечні для функціонування міста, оскільки вони є руйнівними процесами, що, не несучи ніяких позитивних змін, натомість руйнують статику міста і заважають його динаміці.

Аналізуючи ситуацію на **релігійному ґрунті**, слід зазначити, що її проблеми однаково розцінюють як греко-католики, так і православні. Поділ на конфесії сприяє поляризації, вихованню негативного ставлення у представників однієї конфесії стосовно іншої. На думку респондентів, у місті наявна релігійна поляризація на політичній основі [1]. Найбільша проблема у цьому плані полягає у тому, що Україна «застрягла» між двох релігійних традицій східно-християнської, тобто православної, де церква нерозривно пов'язана з державою, та греко-католицькою. Яка є далека від держави. Якщо ж брати до уваги ситуацію з нетрадиційними церквами, то тут усе значно простіше, оскільки вони не мають офіційного визнання, використовують відмінні від традиційних методики проповідування і мало перетинаються із традиційними церквами. Складнішою є ситуація з іншими релігіями, за визначенням респондентів, мусульманством та іудаїзмом. Тут вже існує свого роду «расове» підґрунтя стосовно мусульман, а щодо євреїв, то нелюбов до них склалася історично, оскільки вони трактуються як «найбільше зло Української держави» [1]. Як наслідок така сакральна поляризація та конфронтації на її ґрунті у подальшому можуть призвести до занепаду і втрати довіри до інституту Церкви.

Для з'ясування ситуації у царині «**місто - сільська місцевість**», нами було проаналізовано дані респондентів з обох типів поселення. Корінні мешканці міста вважають сільську місцевість та її мешканців чимось

консервативним, автохтонним, носієм старих символів, вона навіть визначається мешканцями міста як інший тип суспільства – «фермерсько-сільський» [1]. У селі відсутня мозаїка спільнот, фактично немає представників інших етносів чи національностей, відповідно немає дискусії, і це негативно впливає на сільський спосіб мислення (очима мешканця міста). Відмінність також полягає і у цінностях та символічних системах, характерних для мешканців сільської місцевості і для мешканців міста. Для перших - це постійна фізична праця, що залишає мало часу на духовний розвиток, для других же - це переважно і є духовний розвиток, хоча на теперішньому етапі він дедалі більше нівелюється. Такими були рефлексії мешканців міста стосовно мешканців села. Слід також зазначити, що мешканці міста *ототожнюють* селянина і сільську місцевість, чого, в принципі, не можна сказати про жителів сільської місцевості. Останні у свою чергу чітко розмежовують місто та його мешканців. Місто виступає як елемент національної атрибутики, національна гордість, ставлення ж до мешканців доволі часто носить негативне забарвлення. Поведінку селян у міському просторі можна умовно поділити на дві моделі: *а)* вони або інтегруються у міський простір; *б)* «закриваються», зберігаючи свої уявлення з попереднього місця проживання, не враховуючи того, що для міста вони не є прийнятними. Конфлікт полягає радше у відмінностях структури системи цінностей та побудови світоглядного ряду.

Щодо **національного питання**, то тут усе радикальніше, на нашу думку, це найконфліктогенніша з визначених нами ліній. Потиріччя існує, воно склалося вже історично, а тепер лишень видозмінює свої форми. Якщо говорити про лінії міжнаціонального протистояння, то найсильнішими, знову ж таки, виступають наступні: *польсько-українська; українсько-російська; українсько-єврейська* [8]. Проаналізувавши дані інтерв'ю, можемо твердити, що міжнаціональний конфлікт склався «стереотипно». Збереження та трансляція стереотипів відбувається через усну історію, зокрема популярними є жарти на національну тему. За таких умов доволі відчутною є поляризація між українцями та представниками інших національностей, репрезентованих у місті. Доволі негативним аспектом також є те, що фактор національності, так

само як і релігії, використовується у політичних цілях, з огляду на схильність до міжнаціональних конфронтацій будуються політичні програми політичних сил, що прагнуть прийти до влади. Ця проблема коріниться вже на державному рівні, коли урядовці намагаються зіграти на національних амбіціях певних груп населення, розпалюючи тим самим міжнаціональну ворожнечу.

Як висновок можемо твердити, що конфлікти на національному ґрунті у місті Львові присутні, щоправда, чітко визначити їхню явність чи латентність доволі складно. Вони займають ніби якийсь проміжний стан. Проявляються ці конфлікти переважно як дискусії між науковцями чи представниками політичних сил. Конфлікти несуть вербальний характер, в жодному разі не фізичний.

Стосовно **міжпоколінної ситуації**, то в ході дослідження ми прийшли до висновку, що міжпоколінні конфлікти завжди відбуваються як наслідок взаємодії (принаймні з боку покоління «дітей»), тобто якби не було взаємодії – не було би конфлікту. Про наявність взаємодії у міжпоколінних стосунках свідчать також висновки аналізу малюнків, які створили респонденти («діти») під час фокус-групової дискусії на прохання «намалювати свою сім'ю». У ході дискусії було визначено наступні причини виникнення конфліктів, з точки зору «дітей»: *байдужість батьків; небажання йти на поступки, знаходити компромісне рішення; різниця в цінностях; намагання батьків уберегти дітей від власних помилок; не аргументованість батьками власних рішень; внутрішній спротив дітей; нав'язування батьками їхньої думки; різниця життєвих досвідів; надмірна опіка; примус з боку батьків; вирішення батьками проблем дітей.*

Щодо «батьків», то вони так само визнають наявність конфлікту як із своїми дітьми, так і зі своїми батьками, а причини виділяють наступні: *різниця у поглядах; різниця у характерах; різниця у світоглядах (різниця в оцінці одного і того самого явища).* У міжпоколінних конфліктах завжди наявні свідомі і несвідомі фактори. Підсвідомий, прихований фактор є найбільш небезпечним, оскільки конфлікт, побудований на ньому, матиме тенденцію до затягування, існування протягом значно довшого відрізка часу.

Підсумовуючи, можемо сказати, що міжпоколінний конфлікт існує у двох формах: у явній і у латентній, і не завжди чітко можна сказати, яка з них є більш небезпечною, як, скажімо, це можна зробити зі свідомими та підсвідомими мотивами конфліктів. До того ж цей конфлікт є неминучим.

Таким чином бачимо, що наші теоретичні гіпотези знаходять своє підтвердження у межах соціокультурної міської реальності. Нажаль, ми змушені констатувати наявність конфронтації за усіма трьома лініями. Найнебезпечнішими з них виступають міжнаціональна, міжрелігійна та лінія суперкультура-субкультура, решта дві несуть вже більш поміркований характер.

Список джерел та наукової літератури:

I. Джерела

1. Матеріали дослідження «Профілі культурних конфліктів у сучасному українському місті».

II. Література

2. Белоусов В.Г. Повсякденність як механізм міської інституціоналізації //Нова парадигма. Журнал наукових праць / Гол. Ред.. В.П. Бех.- К: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2004.- Вип.38. - 45-50 с.

3. Вагин В. Социология города. Доступно з: <http://soc.lib.ru/su/> (Станом на 26 квітня 2007).

4. Гірц К. Інтерпретація культур: Вибрані есе /Пер. з англ..- К.: Дух і Літера, 2001. – 542 с.

5. Дарендорф Р. Элементы теории социального конфликта. Доступно з: <http://soc.lib.ru/su/> (Станом на 5 жовтня 2008).

6. Козер Л. Функции социального конфликта. Перевод с англ. О.А. Назаровой – М.: Идея – Пресс, Дом интеллектуальной книги, 2000.- 208 с.

7. Кули Ч. Человеческая природа и социальный порядок. Пер. с англ.— М.: Идея-Пресс, Дом интеллектуальной книги, 2000. — 320 с.

8. Курбатов В. Конфликтология / В. Курбатов.- Ростов н/Д: Фенікс, 2005. - 445 с.30.

9. Масник С. Особливості ціннісних орієнтацій субкультури готів у м. Львові: Богословсько-соціальні аспекти. Доступно з: http://effata.lids.lviv.ua/effata_old/content.php?article.32 (станом на 11 грудня 2007)
10. Мид Д. Сознание, самость и общество. Доступно з: <http://soc.lib.ru/su/> (Станом на 25 вересня 2008).
11. Орлянський В. Конфліктологія. Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2007, - 160 с.
12. Парк Р. Місто як соціальна лабораторія. Доступно з <http://soc.lib.ru/su/> (станом на 29 квітня 2007).
13. Серєда В.В. Місто як lieu de memoire: спільна чи поділена пам'ять? Приклад Львова //Вісник Львівського університету. Серія соціологія.-Львів: ЛНУ ім.І.Франка, 2008.2
14. Церква і суспільство в Україні: проблема взаємовідносин №10 (10), жовтень 2000. Доступно з <http://www.uceps.org/ua/show/423/> (станом на 13 береня, 2008)
15. Яворницька О. «Теорія субкультур у соціологічній перспективі». Доступно з <http://www.ji-magazine.lviv.ua/texts/htm.htm> (станом на 3 травня, 2007).
16. Якуба Е.А. Социология. Учебное пособие для студентов. - Харьков: Издательство «Константа», 1996. – 192 с.

Kozlova I.

The Profiles of the Cultural Conflicts in the Contemporary Ukrainian City

Article presents typology of the cultural conflicts, which appear in the modern Ukrainian city. This typology includes: conflicts between members of superculture and subcultures, conflicts between citizens and the villagers, intergenerational conflicts, conflicts between different nationalities. On the basis of the empiric researches author detailed each of the conflict lines, determining the specific of their (conflict's) appearance, development and most typical displays

Culture conflicts, conflicts between members of superculture and subcultures, between city dwellers and villagers, intergenerational conflicts, conflicts between different religious, conflicts between different nationalities.